

В.В. Смачило, к.е.н., доц.

В.Ю. Халіна, к.е.н., доц.

І.А. Скрипка, здобувач ступеня «магістр»

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Формування соціальної звітності будівельних підприємств

Сучасні тренди розвитку економічних систем свідчать про соціалізацію бізнес-процесів, що реалізується через розвиток соціальної відповідальності та соціального підприємництва. Саме тому вітчизняні підприємства, перебудовуючи свою діяльність відповідно до загальносвітових тенденцій, починають впроваджувати практики формування та оприлюднення нефінансової (соціальної) звітності, яка є показником соціальної відповідальності організації. Відповідно, дослідження в сфері соціального звітування є актуальними та своєчасними.

Незважаючи на високу популярність соціальної звітності за кордоном та зростаючу популярність соціального звітування в науковому обігу та практичній діяльності, досить обмежено представлено рекомендації щодо її формування для будівельних підприємств із врахуванням їх галузевих особливостей.

Відповідно, метою дослідження є формування механізму соціального звітування на будівельних підприємствах на засадах визначення стейкхолдерів.

У статті авторами проаналізовано термінологію стосовно нефінансової (соціальної) звітності та підходи до її формування. Авторським колективом запропоновано механізм формування соціального звіту будівельного підприємства на засадах визначення стейкхолдерів, який, на відміну від існуючих підходів, базується на сформованій карті стейкхолдерів, постійних процесах комунікації та визначених етапах соціального звітування.

Ключові слова: соціальна відповідальність; соціальна звітність; стейкхолдери; будівельні підприємства.

Актуальність теми. Сучасні тренди розвитку економічних систем свідчать про соціалізацію бізнес-процесів, що реалізується через розвиток соціальної відповідальності та соціального підприємництва. Саме тому, вітчизняні підприємства, перебудовуючи свою діяльність відповідно до загальносвітових тенденцій, починають впроваджувати практики формування та оприлюднення нефінансової (соціальної) звітності, яка є показником соціальної відповідальності організації. Так, за даними [1], близько 78 % компаній у світі готують нефінансові звіти (дослідження Інституту відповідальності інвесторів) та (40 % компаній на міжнародній арені почали включати нефінансові показники в щорічні звіти, а 13 % компаній в Україні готували звіти, де відображені показники з корпоративної соціальної відповідальності (екологічні, соціальні та управлінські) у 2018 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Соціальне звітування є звичайною практикою в міжнародній діяльності та базується на цілому ряді стандартів: SA 8000, ISO 26000, ISAE 3000, ISO 14000, GRI, AA 1000, IR, які й визначають зміст та структуру нефінансової звітності організації, адже вона стосується не лише комерційного сектору, а характерна й для державних підприємств.

Вітчизняні науковці, спираючись на стандарти та дослідження закордонних колег, визначають необхідність, еволюцію, підходи до складання та структуру нефінансової звітності в українських реаліях [2–4].

Незважаючи на високу популярність соціальної звітності за кордоном та зростаючу популярність соціального звітування в науковому обігу та практичній діяльності, досить обмежено представлено рекомендації щодо її формування для будівельних підприємств із врахуванням їх галузевих особливостей.

Мета статті – сформувати механізм соціального звітування на будівельних підприємствах на засадах визначення стейкхолдерів.

Викладення основного матеріалу. Двома основними принципами соціальної відповідальності є прозорість та підзвітність, саме тому формування документа, який містить звітну інформацію щодо соціально відповідальної діяльності, та його оприлюднення є необхідною умовою існування соціально відповідального бізнесу. Крім того, формування звітних документів, якому передують визначення показників, напрямів тощо, за якими відбувається звіт, є статистичною базою для моніторингу та аудиту. Саме тому формування звітного документа щодо соціальної відповідальності бізнес-структур є як інструментом моніторингу та аудиту, так і безпосереднім проявом соціально відповідальної діяльності та інструментом діалогу з усіма зацікавленими сторонами.

Різноманітність проявів та умов реалізації соціальної відповідальності не дають єдиної думки щодо сутності соціальної звітності, її назви та структури. Так в роботі [2] К.В. Безверхий розкриває економічну сутність та підходи до розуміння нефінансової звітності: як інструменту задоволення інформаційних потреб

зацікавлених сторін щодо економічних, соціальних та екологічних показників; як звітності, що складається не тільки з якісних, а і з кількісних показників; як інструменту відповідального бізнесу; як додаткового пояснення сум, відображених у річних фінансових звітах, та доводить перевагу саме першого підходу. Як складову управління соціальною відповідальністю підприємств нафтогазового комплексу розглядає нефінансову звітність Р.Т. Мацьків [3]. Для кращого розуміння сутності цієї категорії розглянемо визначення, що склалися до соціальної (нефінансової) звітності в науковій думці (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення соціальної (нефінансової) звітності підприємства (побудовано на основі [1, 2, 5–8])

СОЦІАЛЬНА (НЕФІНАНСОВА) ЗВІТНІСТЬ
Документально оформлена сукупність даних організації, що відображає середовище її існування, принципи та методи співпраці з групами впливу, результати діяльності компанії в економічній, соціальній та екологічній сферах [5]
Звіти компаній, що містять не тільки інформацію про результати економічної діяльності, а й соціальні та екологічні показники. Вона є публічною і розглядається як інструмент інформування стейкхолдерів компанії (акціонерів, співробітників, партнерів, клієнтів і суспільства) про те, як і якими темпами компанія реалізує закладені у своїх стратегічних планах розвитку цілі щодо економічної сталості, соціального добробуту та екологічної стабільності (Центр розвитку КСВ) [6]
Добровільна презентація інформації про соціальну, економічну та екологічну результативність компанії, яка стандартизує цю інформацію відповідно до однієї з систем показників результативності та надає її в публічному доступі всім заінтересованим сторонам (Всесвітня бізнес-рада зі сталого розвитку (WBCSD))
Інструмент соціально відповідального бізнесу, який надає інформацію про вплив компанії на суспільство, економіку та навколишнє середовище, описуючи діяльність компанії у відповідному суспільному контексті [7]
Документально оформлена сукупність даних підприємства чи організації незалежно від форми власності, що відображає середовище існування компанії, принципи та методи її співпраці з групами впливу, результати її діяльності в економічній, соціальній та екологічній сфері життя суспільства з метою надання стейкхолдерам (акціонерам, співробітникам, партнерам, клієнтам і суспільству) інформації нефінансового характеру в контексті сталого розвитку та на його принципах [8]
Складова інтегрованої звітності підприємства, яка використовується бізнесом як інструмент відповідальності перед суспільством, а також забезпечує інформаційні потреби зацікавлених користувачів такої звітності щодо економічних, соціальних та екологічних показників, які додатково розкривають та пояснюють діяльність господарюючого суб'єкта не тільки в якісних, але й в кількісних показниках [2]
Звіти компаній, де відображені нефінансові показники, а саме показники з корпоративної соціальної відповідальності, або ESG показники (екологічні, соціальні та управлінські) [1]

Найбільш популярним розумінням «нефінансової звітності» серед сучасних авторів є її тлумачення як інструменту задоволення інформаційних потреб зацікавлених сторін щодо економічних, соціальних та екологічних показників, тому автори приймають як базис таке розуміння та будуть його використовувати під час соціального звітування на будівельних підприємствах. У своїх дослідженнях, авторами пропонувалася процедура аналізу стейкхолдерів підприємства [9] та визначення зацікавлених сторін будівельного підприємства [10], що слугує основою для розробки механізму формування соціальної звітності будівельного підприємства.

Слід зауважити про відсутність єдиної назви для звітів нефінансового спрямування: Звіт із корпоративної відповідальності (Corporate Responsibility Report); Соціальний звіт (Social reporting); Звіт із прогресу (Progress Report); Звіт зі сталого розвитку (Sustainable Development Reporting).

Така диверсифікована модифікація пояснюється різним розумінням сутнісного навантаження соціальної звітності та підходами до формування.

На основі дослідження практики оприлюднення звітів у сфері соціальної відповідальності виокремлюють такі найбільш популярні їх види [11]:

- присвячений охороні праці та безпечній діяльності: містить показники щодо дотримання законодавчих вимог у сфері охорони праці та гарантування безпеки. Найчастіше оприлюднюється у вигляді бюлетенів і брошур, спеціально призначених для персоналу компанії;
- присвячений розвитку місцевої громади: оприлюднюється у вигляді результатів реалізованих програм та проектів;
- присвячені вирішенню певної суспільної проблеми, що включає інформацію про боротьбу компанії з якою-небудь соціально значущою проблемою, наприклад глобальним потеплінням, серцево-судинними захворюваннями тощо;

- філантропічний, який описує благодійну діяльність компанії (оприлюднюються в різних джерелах як окремі події, так і узагальнений звіт);
- екологічний, що висвітлює діяльність компанії в області природоохоронних заходів – як наслідки, так і превентивні заходи;
- соціальний, що охоплює показники з охорони праці, гарантування безпеки, медичного страхування, пенсійних відрахувань, розвитку людського капіталу та професійної компетенції, підвищення добробуту персоналу тощо;
- комбінований, що становить собою спрощений фінансовий звіт з описом різних витрат на соціальні чи екологічні заходи з їх коротким описом;
- за триєдиним підсумком, де висвітлюються відомості про економічні результати, вклад у соціальний розвиток, характер і динаміку екологічних впливів;
- про сталий розвиток, що відображає показники заходів щодо захисту навколишнього середовища, справедливості розподілу ресурсів, у тому числі і для добробуту майбутніх поколінь з погляду забезпечення поновлюваними ресурсами;
- з корпоративної соціальної відповідальності, що являє собою комплексний звіт про діяльність компанії в галузі корпоративної соціальної відповідальності, а також містить короткий аналіз цієї діяльності, включаючи опис стратегічних орієнтирів в управлінні з урахуванням соціальної відповідальності підприємства.

Осмилення вітчизняними авторами процесу соціального звітування дозволило встановити декілька підходів до складання звітності: в довільній формі (відається перевага вітчизняними суб'єктами господарювання), стандартизовані звіти (базуються на міжнародних стандартах, що надає універсального забарвлення) та комплексні звіти (ґрунтуються на методах Triple Bottom-Line, London Benchmarking Group, Corporate Social Citizenship) [8].

Систематична підготовка нефінансової звітності допомагає бізнесу вимірювати їх вплив на зацікавлені сторони, встановлювати цілі та керувати змінами. Нефінансовий звіт є головною публічною платформою для повідомлень компаній про їх стійкість та вплив, як позитивних, так і негативних. Готуючи нефінансовий звіт, організації встановлюють цикл звітності, програму збору інформації, спілкування та зворотного зв'язку. Такий звіт повинен виходити періодично, але регулярно, оскільки цінність – це не одноразовий опис цілей та проблем, а послідовне (раз на рік чи на два роки) оприлюднення результатів та нових планів [8, 12].

У той же час сам процес соціального звітування має досить обмежене висвітлення. Так Р.Т. Мацьків [3] виокремлює 4 етапи соціального звітування: підготовка до нефінансового звітування; робота над нефінансовим звітом; поширення нефінансового звіту. На думку авторів, така структуризація процесу є досить вдалою, адже враховує безпосередню підготовку, підготовку та поширення звіту, а також комунікацію із цільовою аудиторією.

Базуючись на тому, що найбільш популярною формою соціальної звітності є довільна, можемо запропонувати формування нефінансового звіту на початкових етапах здійснювати на основі вирішення стейкхолдерів та відповідно до етапів [3]. Механізм формування соціального звіту будівельного підприємства на засадах визначення стейкхолдерів наведено на рисунку 1.

На думку авторів, передусім доцільно визначитися із відповідальною особою чи структурним підрозділом за соціальне звітування, який забезпечить розробку Положення про соціальну відповідальність. Саме вказане положення повинно містити основи соціально відповідальної діяльності будівельного підприємства та нефінансової звітності: терміни, склад, розробників, показники, комунікації. За даними [13] з метою гармонізації українського законодавства із європейським, у 2019 році вперше великі компанії України підготувати звіт про управління за 2018 рік, але його виконання було передано в бухгалтерію, що спровокувало формальне відношення до цього процесу. Такий підхід різниться від європейського, де формування соціального звіту є роботою топ-менеджерів із залученням внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Тому вважаємо виділення окремого відповідального за цей звіт є доцільним.

Структуризація звіту залежно від стейкхолдерів передбачає їх визначення та ідентифікацію їх інтересів.

Авторами досліджувалися питання процедури оцінювання стейкхолдерів [8] та було здійснено формування карти стейкхолдерів саме будівельного підприємства [9].

Саме базуючись на останньому дослідженні, автори вважають за доцільне розширити раніше визначений перелік стейкхолдерів будівельного підприємства, додавши до нього навчальні заклади та інституції сфери зайнятості, замовників, інвесторів, що будують за бюджетні кошти, Alumni-групи (виділено курсивом). Таке уточнення виникло внаслідок того, що просто майбутні працівники не завжди представлені закладами освіти та інституціями ринку праці, адже можуть мати незалежний від них характер. Виокремлення навчальних закладів в групу стейкхолдерів окремо від майбутніх працівників обумовлено тим, що сучасні трансформації освітніх процесів передбачають велику кількість можливостей співробітництва роботодавця із закладом освіти з метою удосконалення освітніх програм відповідно до запитів ринку праці та конкретного роботодавця як в сфері формальної, так і неформальної освіти. Така співпраця забезпечить будівельні підприємства працівниками з необхідними компетентностями та

підвищить довіру до освітніх закладів, адже кожен випускник буде затребуваний на ринку праці. Додавання до цієї групи інституцій ринку праці – центрів зайнятості – також обумовлено їх освітньою функцією, яка виражається через профорієнтацію, навчання та перенавчання.

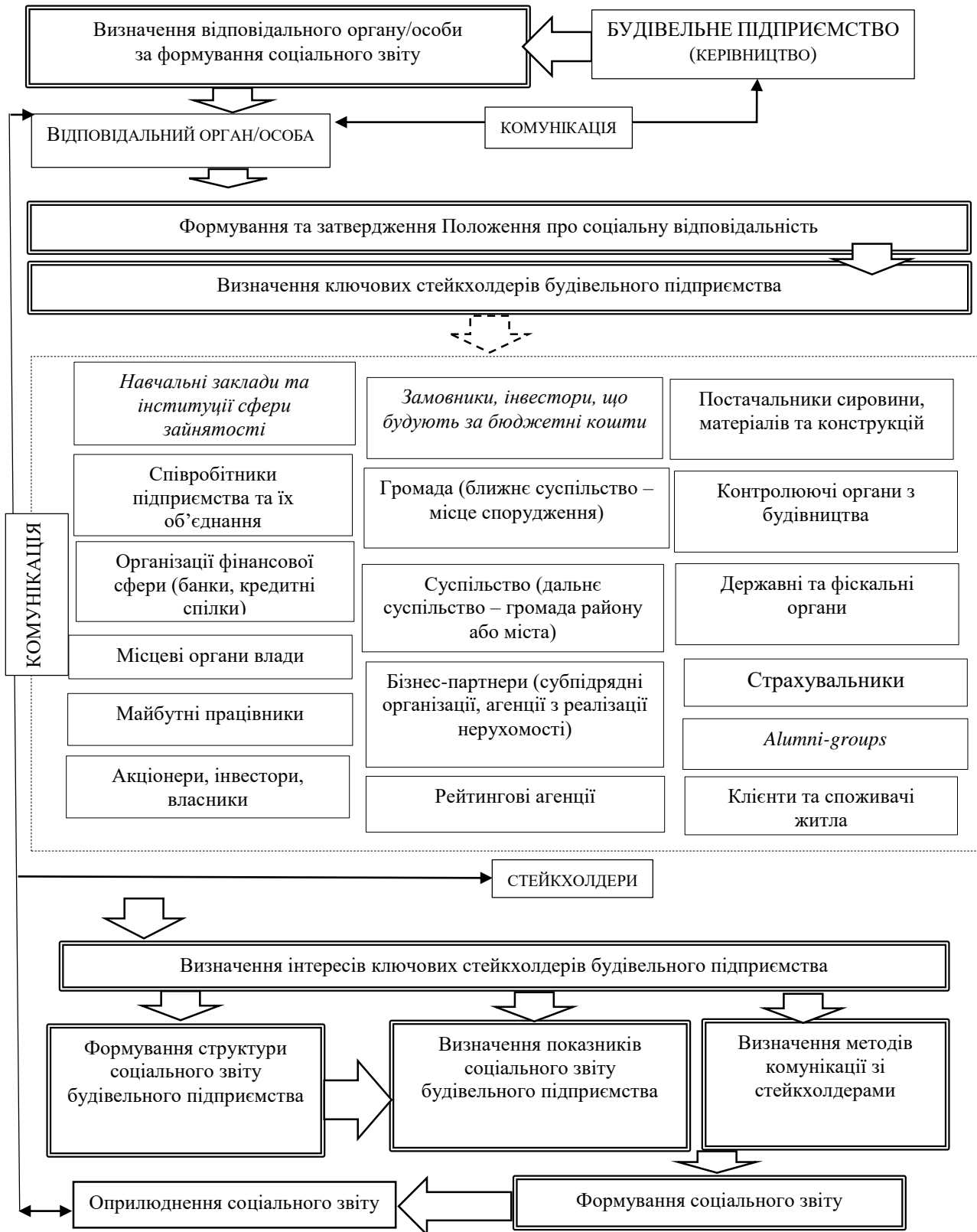

Рис. 1. Механізм формування соціального звіту будівельного підприємства на засадах визначення стейкхолдерів (розроблено авторами)

Модернізація нормативно-правового поля щодо здійснення публічних закупівель в Україні дозволила будівельним компаніям активно освоювати новітній ринок, де фінансування будівництва йде за бюджетні кошти. При чому, процедура співпраці із замовниками, що належать до бюджетної сфери чи є державними, комунальними підприємства, є відмінною від звичного процесу співробітництва із комерційними організаціями. Саме тому, ця група стейкхолдерів потребує виокремлення, вивчення їх інтересів, адже оприлюднення нефінансової звітності із врахуванням визначених інтересів підвищить прозорість закупівель за бюджетний кошт.

Остання група стейкхолдерів, інтереси яких необхідно враховувати, це так звані Alumni-групи. До них належать особи, які були працівниками підприємства. Врахування їх інтересів доцільне, адже завжди можна поновити трудові відносини з ними (актуально для будівельних підприємств, діяльність яких має сезонний характер) або виявляти соціально відповідальне ставлення до працівників на пенсії, що підвищує привабливість бренда роботодавця будівельного підприємства.

Відповідно до визначених груп стейкхолдерів проводиться ідентифікація їх інтересів, що знаходить своє відображення в структурі звіту, показниках та методах комунікації з тією чи іншою зацікавленою стороною. Вказане є підгрунтям для формування соціального звіту, а також обрання форми оприлюднення. Найбільш популярним є його представлення на сайті будівельної компанії та створення спеціальної вкладки, де можна ознайомитися із соціальною діяльністю підприємства. В той же час можна використовувати й інші форми оприлюднення – буклети, брошури, публікації в засобах інформації, виступи на конференціях, телебаченні, обговорення із зацікавленими сторонами тощо.

Слід зауважити, що розроблений авторами механізм передбачає постійну комунікацію з усіма учасниками процесу та на всіх етапах, яка має зворотній характер. Окрім того, сама соціальна звітність уже є інструментом комунікації, який створено на засадах діалогу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Авторським колективом було досліджено сутнісне навантаження категорії «соціальна (нефінансова) звітність» та основи соціального звітування, що дозволило запропонувати механізм формування соціального звіту будівельного підприємства на засадах визначення стейкхолдерів, який, на відміну від існуючих підходів, базується на сформованій карті стейкхолдерів, постійних процесах комунікації та визначених етапах соціального звітування.

Список використаної літератури:

1. Саприкіна М. Навіщо бізнесу звіти зі сталого розвитку / М.Саприкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/31/653160/?fbclid=IwAR1VqRQWbvCZGFjjigCsiuUo92cF736dMBrFw-9bmbg5AZ-ZmkpfPitIdMY>.
2. Безверхий К.В. Економічна сутність поняття «нефінансова звітність» / К.В. Безверхий // Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудит. – 2017. – № 1–2. – С. 23–34.
3. Мацьків Р.Т. Нефінансова звітність – складова управління соціальною відповідальністю підприємств нафтогазового комплексу / Р.Т. Мацьків // Ефективна економіка. – 2015. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3926>.
4. Льченко Н.В. Світові тенденції розвитку нефінансової звітності та розкриття інформації зі сталого розвитку / Н.В. Льченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4297>.
5. Воробей В. Нефінансова звітність : інструмент соціально відповідального бізнесу / В.Воробей, І.Журовська. – К. : ТОВ «Інженіринг», 2010. – 84 с.
6. Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://csr-ukraine.org>.
7. Грищенко О.І. Тенденції та проблеми формування інтегрованої звітності суб'єктами господарювання / О.І. Грищенко // Молодий вчений. – 2014. – № 2 (5). – С. 31–34.
8. Проданчук М.А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських рішень / М.А. Проданчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – № 2 (2). – С. 202–214.
9. Смачило В.В. Процедура аналізу стейкхолдерів підприємства / В.В. Смачило, О.М. Колмакова, Ю.В. Коломієць // Економіка та суспільство. – 2017. – Вип. 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua/journal-12/19-stati-12/1334-smachilo-v-v-kolmakova-o-m-kolomiets-yu-v>.
10. Смачило В.В. Визначення стейкхолдерів будівельного підприємства / В.В. Смачило, Н.Войтова. – Молодий вчений. – 2018. – № 5.1 (57.1). – С. 68–73.
11. Корпоративная социальная ответственность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://stud.com.ua/39682/menedzhment/vidi_struktura_nefinansovoyi_zvitnosti.
12. Прозорість і корпоративна соціальна відповідальність / І.Курінна, В.Малярчук, М.Саприкіна та ін. – К. : Поліграфія «Юстон», 2015. – 47 с.

References:

1. Saprykina, M. (2019), *Navishho biznesu zvity zi stalogo rozvytku*, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/31/653160/?fbclid=IwAR1VqRQWbvCZGFjjigCsiuUo92cF736dMBrFw-9bmbg5AZ-ZmkpfPitIdMY>

2. Bezverhyj, K.V. (2017), «Ekonomiczna sutnist' ponjattja «nefinansova zvitnist'», *Naukovyj visnyk nacional'noi akademii' statystyky, obliku ta audytu*, No. 1–2, pp. 23–34.
3. Mac'kiv, R.T. (2015), «Nefinansova zvitnist' – skladova upravlinnja social'noju vidpovidal'nistju pidpryjemstv naftogazovogo kompleksu», *Efektivna ekonomika*, No. 3, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3926>
4. Il'chenko, N.V. (2015), «Svitovi tendencii' rozvytku nefinansovoi' zvitnosti ta rozkryttja informacii' zi stalogo rozvytku», *Efektivna ekonomika*, No. 9, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4297>
5. Vorobej, V. and Zhurovs'ka, I. (2010), *Nefinansova zvitnist': instrument social'no vidpovidal'nogo biznesu*, TOV «Inzheniryng», Kyi'v, 84 p.
6. Centr rozvytku korporatyvnoi' social'noi' vidpovidal'nosti, oficijnyj сайт, [Online], available at: <http://csr-ukraine.org>
7. Grycenko, O.I. (2014), «Tendencii' ta problemy formuvannja integrovanoi' zvitnosti sub'jektamy gospodarjuvannja», *Molodyj vchenyj*, No. 2 (5), pp. 31–34.
8. Prodanчук, M.A. (2013), «Nefinansova zvitnist' – efektyvnyj instrument v realizacii' upravlins'kyh rishen'», *Zbirnyk naukovykh prac' Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu*, No. 2 (2), pp. 202–214.
9. Smachylo, V.V., Kolmakova, O.M. and Kolomijec', Ju.V. (2017), «Procedura analizu stejkhoderiv pidpryjemstva», *Ekonomika ta suspil'stvo*, Issue 12, [Online], available at: <http://economyandsociety.in.ua/journal-12/19-stati-12/1334-smachilo-v-v-kolmakova-o-m-kolomijets-yu-v>
10. Smachylo, V.V. and Vojtova, N. (2018), «Vyznachenja stejkhoderiv budivel'nogo pidpryjemstva», *Molodyj vchenyj*, No. 5.1 (57.1), pp. 68–73.
11. «Korporativnaja social'naja otvetstvennost'», [Online], available at: https://stud.com.ua/39682/menedzhment/vidi_struktura_nefinansovoyi_zvitnosti
12. Kurinna, I., Maljarchuk, V. and Saprykina, M. (2015), *Prozorist' i korporatyvna social'na vidpovidal'nist'*, Poligrafija «Juston», Kyi'v, 47 p.

Смачило Валентина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Наукові інтереси:

- управління персоналом;
- економіка праці та підприємства;
- соціальна відповідальність та підприємництво.

E-mail: miroslava.valya@ukr.net

Orcid.org/0000-0002-6153-1564

Халіна Вероніка Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Наукові інтереси:

- адаптивний розвиток;
- публічні закупівлі;
- соціальна відповідальність та підприємництво.

E-mail: v.khalina@ukr.net

Orcid.org/0000-0001-6753-6414

Скрипка Інна Анатоліївна – здобувач ступеня магістр спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Наукові інтереси:

- соціальна відповідальність та підприємництво.

E-mail: innaskripka1@gmail.com

Orcid.org/0000-0002-6522-1432

Стаття надійшла до редакції 18.10.2019.